DÜŞÜNME BECERİLERİNİ GELİŞTİRİCİ DİL VE EDEBİYAT ÖĞRETİMİ ORTAMLARI -BİR EĞİTİM DURUMU ÖRNEĞİ-

Language and Literature Learning Environments to Improve Thinking Skills -A Learning Situation Example-

Canan ASLAN*

ÖZ

Araştırmanın Temelleri: Üst düzey düşünme becerilerini edinmiş bireyler, kendileri için gerekli bilgilerle anlamlı bir bütün oluşturur; bunları en doğru biçimde değerlendirirler. Mantıklı çıkarımlarda bulunur, karşılaştıkları sorunları akılcı yollarla çözerler. Doğru kararlar verir, özdüzenleme yaparlar. Başarılı, barışsever ve demokratiktirler. Öğrencilerin eğitim ortamlarında üst düzey düşünme becerilerini kazanması; öncelikle okul yıllarında, daha sonra da iş, özel ve toplumsal yaşamında büyük önem taşımaktadır. Bu becerilerin gelişmesini erken çocukluk döneminden başlayarak desteklemek günümüzde birçok ülkenin eğitim politikasının öncelikli amacı haline gelmekle birlikte az sayıda okul bu konuda başarılı olmaktadır. Bir sanat eğitimi süreci olan dil ve edebiyat öğretimi (Türkçe / Türk Dili ve Edebiyatı), doğası gereği dilsel becerilerin yanı sıra düşünsel becerilerin de öğrencilere kazandırılması bakımından uygun ortamlar yaratır. Bu bağlamda, çağdaş dil ve edebiyat derslerinde kullanılmaya uygun, bilimsel veriler ışığında hazırlanmış örnek eğitim durumlarının kurgulanması önemli görülmektedir.

Araştırmanın Amacı: Bu araştırma, dilsel ve düşünsel becerileri geliştireceği düşünülen çağdaş dil ve edebiyat öğretimi eğitim durumlarının nasıl olması gerektiğini ortaya koymak ve elde edilen veriler doğrultusunda örnek bir eğitim durumu hazırlamak amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Veri Kaynakları: Veriler; konuyla ilgili yerli ve yabancı bilimsel yayınlardan, bilgisunardan (internet), dil ve edebiyat öğretiminde kullanılmak üzere hazırlanan eğitim durumu örneklerinden, Türk Edebiyatı ders kitabından ve Türk Edebiyatı dersi öğretim programından yararlanılarak toplanmıştır.

Ana Tartışma ve Sonuçlar: Eğitim sisteminin en can alıcı öğesi eğitim durumu hazırlamaktır. Bu nedenle, öğretmen adaylarına ve eğitim dizgesi içerisinde çalışan öğretmenlere öğretimin en önemli aracı olan metinden yararlanarak amaçlanan davranışların kazandırılmasına hizmet edecek eğitim durumlarının nasıl hazırlanması gerektiği öğretilmelidir.

Anahtar Sözcükler: Dil ve edebiyat öğretimi, dilsel beceriler, üst düzey düşünme becerileri, eğitim durumu.

ABSTRACT

The Grounds of the Research: Individuals who have acquired high level thinking skills are able to set up a meaningful whole with the knowledge they require and evaluate such knowledge in the most accurate way possible. They make logical inferences and solve the problems they confront through reasonable ways. They take the right decisions and perform self-regulation. They are successful, peace loving and democratic. Students' acquiring high level thinking skills in teaching environments bear great importance first for their schooling years, and then for their business, private and social lives. While supporting the development of these skills starting from early childhood years has become the prior objective of the education policy of many countries today, very few schools are successful in this sense. Language and literature education (Turkish / Turkish Language and Literature), a process of art education, provides environments that are suitable to give students not only linguistic skills, but also intellectual skills, thanks to its nature. In this context, to build exemplary learning situations suitable for use in contemporary language and literature classes and prepared in the light of scientific data is deemed important.

The Objective of the Research: This research was performed in order to set forth how learning situations of contemporary language and literature education, which is considered to be

Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Cilt 13 Sayı 24
Aralık 2010
ss.127-152

* Yard. Doç. Dr., Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Eğitimin Kültürel Temelleri Bölümü Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı

capable of improving linguistic and intellectual skills, should be and what they should include, and to prepare an exemplary learning situation according to the obtained data.

Data Sources: The data were collected from subject-related local and foreign scientific publications, the internet, learning situation examples prepared to be used in language and literature education, Turkish Literature textbooks, and the Turkish Literature curriculum.

Main Discussion and Conclusions: The most crucial element of the education system is to prepare learning situations. For this reason, prospective teachers and teachers working actively in the education system should be taught how to prepare learning situations that will serve for the acquisition of the aimed behaviors by making use of the text, the most important instrument of teaching.

Keywords: Language and literature education, linguistic skills, high level thinking skills, learning situation.

1. GİRİŞ

Düşünme; gözlem, deneyim, sezgi, akıl yürütme ve diğer yollarla elde edilen bilgilerin kavramsallaştırılması, uygulanması, çözümlenmesi ve değerlendirilmesinin düzenlenerek denetlenmiş biçimidir (Özden, 1998). Bilgiler arasında bağlantı kurma işidir (Lipman, 1994); dünyayı anlamanın / yorumlamanın yoludur (Chaffee, 1991). Üst düzey düşünme ise; karmaşık, kapsamlı zihinsel etkinliklere gereksinim duyan, kavramsal olarak zengin, tutarlı düzenlenmiş, araştırma ve sorgulamaya dayalı, yorumlama ve özdüzenleme yapmayı gerektiren ve sonuçların bulgulara dayandırılarak sunulduğu düşünme biçimidir (Eggen ve Kauchak, 1996; Haladayna, 1997; Lipman, 1994; Paul, 1995; Resnick, 1987). Anlama, sorun çözme, karar verme, eleştirel ve ilişkisel düşünme, yaratıcılık, çözümleme (analiz), bireşim (sentez), değerlendirme, sorgulama, açıklama yapma, doğru kestirim ve çıkarımda bulunma, özdüzenleme, hüküm çıkarmaya yönelik düşünme (tümevarım / tümdengelim), soru sorma, bilimsel düşünme, sınıflama gibi beceriler en çok bilinen düşünme becerileri arasındadır (Bloom, Hastings ve Madaus 1971; Caulfield-Sloan ve Ruzicka, 2005; Facione 1998; Haladyna, 1997; Özden, 1998).

Üst düzey düşünme becerilerine sahip bireyler, durumları sorular yoluyla iyice inceler, farklı bakış açılarıyla değerlendirirler. Düşünceleri düzenli bir biçimde tartışırlar (Cahffee, 1991). Buluşçudurlar; yenilik arar ya da eski sorunlara yeni çözümler getirerek özgün düşüncelerin ortaya çıkmasını sağlarlar (Oğuzkan, 1993). Çevresini ve dünyayı biçim ve mekân ilişkileri ve çok yönlü etkileşimler içinde algılarlar (Kazancı, 1989). Kendilerine güvenir, bağımsız olmayı yeğlerler. Risk almaktan ve yanlış yapmaktan çekinmezler. Meraklı ve idealisttirler. Estetik zevkleri, sanatsal ilgileri vardır. İlginç, başarılı ve zevkli bir yaşam sürerler. Katı kuralcı değildirler. Çevrenin baskısına boyun eğmezler (Özden, 1998). Düşünmeden harekete geçmez; çalışmalarını kontrol ederler. Öne sürülen savları destekleyen nedenleri ve kanıtları araştırırlar (Beyer, 1991). Kendileri için gerekli bilgilerle anlamlı bir bütün oluşturur; bunları en doğru biçimde değerlendirirler. Mantıklı çıkarımlarda bulunur, karşılaştıkları sorunları akılcı yollarla çözerler. Doğru kararlar verir, özdüzenleme yaparlar. Başarılı, barışsever ve demokratiktirler (Chaffee, 1991; Henderson, 2001; Kalaycı, 2001; Tsui, 1999). İnsanlarla etkili iletişim kurar, onların haklarına saygı duyarlar. Yargılarını erteleme ya da değiştirmede sağduyuludurlar. Sorunları dizgesel olarak inceler, sonuçları tarafsız değerlendirirler. Kişisel önyargılarıyla, kalıp düşünceleriyle yüzleşmede dürüsttürler (Doğanay ve Ünal, 2006; Ferrett, 1997; Hirose, 1992; Kazancı, 1989; Keenan, 1997; King, 1995; Koberg ve Bagnal, 1981; Paul ve Elder, 2002; Senemoğlu, 2003).

Öğrencilerin bu nitelikteki becerilerinin gelişmesini erken çocukluk döneminden başlayarak desteklemek günümüzde birçok ülkenin eğitim politikasının öncelikli amacı haline gelmekle birlikte (Harper, 2003; İpşiroğlu, 2004; Patrick, 1986; Tsui, 1999; Walker ve Soltis, 2004; Woolfolk, 1998; Wright, 2002; Zohar ve Dori, 2003) az sayıda okul bu konuda başarılı olmaktadır (Beyer, 1983). Oysa, hızla gelişen ve değişen yaşam koşullarına uyum sağlamak, kendini gerçekleştirerek kişisel ve mesleki yaşamının her alanında mutlu ve başarılı bir yaşam sürmek bireylerin anılan düşünme becerilerine sahip olmasını zorunlu kılmaktadır (Paul, 1995). Bu durumda en büyük görev, öğrenme – öğretme etkinliklerinin planlayıcısı, sınıf ortamının düzenleyicisi ve eğitim sisteminin en önemli bileşeni olan öğretmenlere düşmektedir.

1.1. Dil ve Edebiyat Öğretimi Ortamlarında Düşünme Becerilerinin Geliştirilmesi

Her öğretim düzeyinde, ders ortamları öğrencilere zekâ ve yetenekleri doğrultusunda düşünme becerilerini edindirecek biçimde düzenlenebilir (Lipman, 1994; Özden, 1998). İpşiroğlu (2002)'na göre öğretimin temel amacı düşünmeyi öğretmek olmalıdır. Okulda öğrenilenler yaşama geçirilmeli; öğretim, insanı yaşama hazırlamalıdır. Okul, sorunlara farklı açılardan bakabilmeyi, eleştirel ve özgür düşünebilmeyi öğretebilmeli, kişilik gelişimine katkıda bulunabilmelidir. Bu açıdan ele alındığında bir sanat eğitimi süreci olan dil ve edebiyat öğretimi (Türkçe / Türk Dili ve Edebiyatı) doğası gereği dilsel becerilerin yanı sıra düşünsel becerilerin de öğrencilere kazandırılması bakımından uygun ortamlar yaratabilir (Aslan, 2007; Aslan, 2009; Güzel, 2006; Özbay, 2010; Sever, 2002).

Çağdaş dil ve edebiyat öğretiminde çocukların yalnızca duyuları eğitilmez. Temel amacı, yazılı kültürle etkili iletişime girebilen, okuma kültürü edinmiş ve dilsel becerileri gelişmiş insan yetiştirmek olan bu öğretimin önemli bir amacı da düşünme becerileri gelişmiş insan yetiştirmektir (Aslan, 2007 ve 2009; Sever, 2002). Elbette bu öğretimin amacı bir doğruyu, bir konuyu belletmek / öğretmek değildir; ancak bu ortamlarda öğretmen dersin amaçlarını gerçekleştirmenin yanı sıra uygun metin ve etkinliklerle çeşitli insan etkinliklerinin eleştirel olarak tartışılmasını da sağlayabilir (Passmore, 2010).

1.2. Dil ve Edebiyat Öğretiminde Eğitim Durumu

Eğitim durumu; başka bir deyişle işlemler, belli bir zaman süresi içinde bireyi etkileme gücünde olan dış koşullardır (Demirel, 2001). Hedef davranışların öğrenciye kazandırılması için gerekli uyarıcıların düzenlenip işe koşulmasıdır. Öğrenciye istendik davranışların kazandırıldığı; başka bir deyişle, onun eğitildiği süreçtir. Program geliştirme çalışmalarının süreç boyutunu oluşturur. Öğrencilere istenilen davranışların kazandırılmasını sağlayan öğrenme yaşantılarının etkili bir biçimde düzenlenmesi bu aşamada ele alınır (Sönmez, 1999).

Dil ve edebiyat öğretiminin öğrencilere aynı zamanda düşünme becerilerini kazandırmasında öğretmen tarafından hazırlanmış eğitim durumlarının önemli payı bulunmaktadır. Hem dilsel hem de düşünsel becerilerin kazandırılmasını hedefleyen dil ve edebiyat öğretiminde eğitim durumu hazırlanırken öncelikle amaca uygun bir metnin seçilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu ortamlarda kullanılan yazınsal metinlerin konularının / izleklerinin, çatışma ve karakterlerinin, dil ve anlatım özelliklerinin öğrencinin yaş ve gelişim düzeyine, ilgi ve beğenilerine, gereksinim ve yaşantılarına uygun olması; yaşam ve insan gerçekliğini yansıtması gerekmektedir (Aslan, 2006 ve 2008; Özdemir, 1983; Sever, 2002 ve 2010). Bunun dışında, metinler öğrencilerin düşünce üretmelerine olanak verecek, onları düşünmeye yöneltecek nitelikte olmalıdır. Belli bir otoriteye, inanca ve ideolojiye körü körüne itaat etme, sınırlı ya da az sayıda

kanıttan yola çıkarak çok fazla çıkarımda bulunma; başka bir deyişle, aşırı genellemeler ve basitleştirmeler yapma, retorik geleneği (düşünmenin dile değil de dilin düşünmeye egemen olması ve düşünmeyi dil kalıplarının içinde boğarak yok etmesi), yeterince seçenek üretmeme, başkaları için olumsuz değerlendirmelerde bulunma, önyargılı, basmakalıp düşünceleri savunma, benmerkezci, dogmatik koşullanmalar, etiketlemeler (damgalamalar), acele ulaşılan sonuçlar düşünce becerilerinin oluşması önündeki en büyük engellerdendir (İpşiroğlu, 2004; Ruggiero, 1988). Öğrenciler dil ve edebiyat öğretimi ortamlarında, yapılacak etkinliklerin niteliğini olumsuz etkileyeceğinden anılan engelleri barındıran metinlerle buluşturulmamalıdır. Bu bağlamda duyma ve düşünme sorumluluğunu okura bırakan, öğrencinin yorumlamasına, kestirimde bulunmasına, değerlendirme ve yorumlar yapmasına ve yaşamla ilişki kurmasına olanak sağlayacak yazınsal metinler daha da önem kazanmaktadır.

Eğitim durumunda yer alan soruların ve yapılması tasarlanan etkinliklerin işlevsel olması gerekmektedir. Bunlar öğrencileri konuşmaya, tartışmaya, düşünmeye yöneltmeli; onlara metnin derin yapısındaki anlamları / iletileri buldurmayı amaçlamalıdır. Öğrencilere metni anlamaya / kavramaya dönük soruların yanı sıra onların yaratıcılıklarını, kestirimde / çıkarımda bulunma, eleştirme, değerlendirme ve sorun çözme becerilerini ortaya çıkaracak soruların da sorulması gerekmektedir. Sorular, genelgeçer ve yinelemeye dönük yargıları içermemeli; öğrencinin konuya farklı açılardan bakabilmesini sağlamalıdır. Kitap yazarlarının ya da toplumun dayattığı düşünceleri onaylattıran değil, bunlara eleştirel bir biçimde bakılmasına olanak sağlayacak nitelikte olmalıdır. Ayrıca, yanıtları gerekçe oluşturmayı gerektiren açık uçlu soruların sorulması öğretimin amacına ulaşılması bakımından büyük önem taşımaktadır (Aslan, 2008 ve 2010; Boostrom, 1992; Carol, 1989; Güzel, 2006; Hirose, 1992; Paul, 1995; Potts, 1994; Tsui, 1999). Bu ortamlarda kullanılan araçgereçlerin niteliği de çok önemlidir. Yalnızca ders kitabının ya da bir metnin araç olarak seçildiği ortamların öğretimin anılan amaçlarına ulaşılmasına katkıları sınırlıdır. Bu nedenle anılan ortamlarda öğrencilerin görme ve işitme duyularına seslenen araçgereçlerin kullanması bir gerekliliktir (Aslan, 2010; Çotuksöken, 2002; Demirel, 2002; Özbay, 2006; Sever, 2002).

Yöntem, öğrenme-öğretme sürecini planlama; teknik ise, bu planı uygulamaya koymada izlenen yoldur (Demirel, 1996). Düşünme becerilerini kazandırma, eğitimin özü olmalıdır. Öğrenmeyi sağlamada birer araç olan öğretim yöntem ve teknikleri de öğrencinin düşünme becerilerini geliştirmeyi amaçlamalıdır (Kazancı, 1989; Özden, 1998). Türkçe öğretiminde yaygın olarak kullanılan yöntemler anlatma, soru yanıt, tartışma, oyunlaştırma (dramatizasyon), çözümleme ve birleşim, tümevarım ve tümdengelim, gösteri ve gösterip yaptırma, inceleme gezisi, gözlem, kaynak kişiden yararlanma, özetleme, sorun çözme; öğretim teknikleri ise gösteri, soru-cevap, rol yapma, beyin fırtınası, drama, benzetim, ikili ve grup çalışmaları, balık kılçığı, zihin haritası, proje çalışması, altı şapkalı düşünme, işbirlikli öğrenme, kavram haritası ile inşattır (Demirel, 2002; Kavcar, 1999; Nas, 2003; Özbay, 2006; Ünalan, 2006). Yöntemler konusunda izlenecek yol, baktırarak değil, yaptırarak eğitim olmalı, eğitim ve öğretim bu doğrultuda yapılmalıdır. Uygulanması gereken önemli bir ilke de bir tek yönteme bağlı kalmak yerine, yöntem zenginliği ve çeşitlilik ilkesi olmalıdır. Bunları da ancak iyi yetişmiş, yetenekli öğretmenler yapabilir (Kavcar, 1999; Nas, 2003).

1.3. Çalışmanın Amacı ve Önemi

Dil ve edebiyat öğretiminin yalnızca sorunlarının belirlenmesi amaca ulaşmada yetersiz kalmakta; bu sorunların nasıl giderilmesi gerektiğine dönük çalışmaların yapılması gerekmektedir. Bu bağlamda, çağdaş dil ve edebiyat

derslerinin amaçlarını işlevsel olarak gerçekleştirmeye olanak verecek, bilimsel veriler ışığında hazırlanmış örnek eğitim durumlarının kurgulanması önemli görülmektedir. Bu araştırma, dilsel ve düşünsel becerileri geliştireceği düşünülen çağdaş dil ve edebiyat öğretimi eğitim durumlarının nasıl olması / neleri kapsaması gerektiğini ortaya koymak ve elde edilen veriler doğrultusunda örnek bir eğitim durumu hazırlamak amacıyla gerçekleştirilmiştir.

2. YÖNTEM

2.1. Verilerin Toplanması ve Çözümlenmesi

Öğrencilere dilsel ve düşünsel becerilerin nasıl kazandırılacağını somutlamak amacıyla hazırlanmış bu eğitim durumu tarama modelinde betimsel bir çalışmadır. Bu eğitim durumunda anılan becerilerin uygulamalarla geliştirilmelerine olanak sağlayacak öğretim anlayışları yaşama geçirilmeye çalışılmıştır. Veriler; dil ve edebiyat öğretimi, üst düzey düşünme becerileri ve bu becerilerin geliştirilmesine dönük etkinlikler ile eğitim durumu hazırlama konusundaki yerli ve yabancı bilimsel yayınlardan (makale, kitap, kitap bölümü, vb.), bilgisunardan, Türk Edebiyatı ders kitabından, Türk Edebiyatı dersi öğretim programından, dil ve edebiyat öğretiminde kullanılmak üzere hazırlanan eğitim durumu örneklerinden yararlanılarak elde edilmiştir. Veri kaynaklarının incelenmesi sonucu, dilsel ve düşünsel becerileri geliştirici eğitim durumlarında nelerin göz önünde bulundurulması gerektiği konusunda bir çerçeve oluşturulmuş; eğitim durumu bu çerçeveye uygun bir anlayışla somutlanmaya çalışılmıştır. Temel araç olarak 9. sınıf öğrencilerinin anlayabileceği/etkileşime girebileceği nitelikte uzman görüşleriyle belirlenen bir şiir (*Hayatta Ben En Çok Annemi Sevdim,* Abdülkadir BUDAK) seçilmiş; etkinlikler başka yazınsal metinlerle desteklenmiştir. Sorular hem metni anlamaya / kavramaya hem de öğrencilerin dilsel ve düşünsel becerilerini geliştirmeye, kendi yaşamlarıyla ilişkilendirmeye olanak verecek biçimde hazırlanmıştır. Öğrenme-öğretme etkinliklerindeki ana ve yardımcı noktalar belirlenmiştir. Öğrenme ve öğretme anlayışı olarak Sever'in "bütünleştirilmiş yaklaşım" olarak adlandırdığı yaklaşım benimsenmiştir. Bu yaklaşım "*Öğretimde; tam öğrenme, etkin öğrenme, beyin tabanlı öğrenme, çoklu zekâ, yapılandırmacılık; sunuş yoluyla, buluş yoluyla, araştırma yoluyla öğrenme gibi kuram ve öğretme-öğrenme yaklaşımlarının olanaklarından yararlanılarak öğrencilerin düzeyi ve onlara kazandırılacak davranışların niteliğine uygun olarak soru-yanıt, tartışma, gösteri, küme çalışması, beyin fırtınası, oyunlaştırma, gözlem, inceleme vb. yöntem ve tekniklerin kullanıldığı öğretim yaklaşımı"*dır (Sever, Kaya ve Aslan, 2006). Eğitim durumunu oluşturan değişkenlerden ipucu, dönüt, düzeltme ve pekiştireçlerin gerekli yerlerde kullanılmasına dikkat edilmiştir. Eğitim durumunun tamamlanmış biçimi aynı zamanda doktora eğitimi yapan bir Türk dili ve edebiyatı öğretmenine[1] gösterilmiş; çalışmanın uygulanabilirliği ve ne kadar sürede gerçekleştirilebileceği konusundaki görüş ve önerileri alınmıştır. Bu görüş ve öneriler doğrultusunda eğitim durumuna son biçimi verilmiştir.

*Balıkesir
Üniversitesi Sosyal
Bilimler Enstitüsü
Dergisi
Cilt 13 Sayı 24
Aralık 2010
ss.127-152*

[1] "Eğitim Durumu"nun uygulanabilirliği ve ne kadar sürede gerçekleştirilebileceği konusunda Türk dili ve edebiyatı öğretmeni Tuğba ÇELİK ÖZER'in görüş ve önerilerinden yararlanılmıştır.

3. GELİŞME

DERS PLANI

A. BİÇİMSEL BÖLÜM

Okulun Adı:

Dersin Adı: Türk Edebiyatı

Sınıf: 9. sınıf

Süre: 13 ders saati

Öğretmenin Adı ve Soyadı:

Öğrenme ve Öğretme Anlayışı: Bütünleştirilmiş Yaklaşım

Araç ve Gereçler: Yazım Kılavuzu, Türkçe Sözlük, Deyimler Sözlüğü, 9. Sınıf "Türk Edebiyatı" Öğretim Programı, 9. Sınıf "Türk Edebiyatı" Ders Kitabı.

Can Yücel'in "Hayatta Ben En Çok Babamı Sevdim" adlı şiiri,

"One Hundredth Of a Second" adlı kısa film,

Konusu barış, sevgi ve hoşgörü olan karikatürler,

"Özgürlük Anıtı" heykelinin fotoğrafı.

"Guernica" tablosunun fotoğrafı ve tabloyla ilgili videolar.

Kaynak Kitaplar:

Sever, S. (2004). *Türkçe Öğretimi ve Tam Öğrenme.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Sever, S., Kaya, Z. ve Aslan, C. (2006). *Etkinliklerle Türkçe Öğretimi.* İstanbul: Morpa Yayıncılık.

Sever, S. (2010). *Çocuk ve Edebiyat.* İzmir: Tudem Yayıncılık.

Aksan, D. (1995). *Şiir Dili ve Türk Şiir Dili.* Ankara: Engin Yayıncılık.

İnce, Ö. (2002). *Yazınsal Söylem Üzerine.* İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Göktürk, A. (2001).* Okuma Uğraşı. *İstanbul: Yapı Kredi Yayını.

Özdemir, E. (1981).* Yazı ve Yazınsal Türler. *Ankara: Karacan Yayını.

Nabokov, V. (1988). *Edebiyat Dersleri.* (Çevirenler: F. Özgüven ve A.N. Akbulut). İstanbul: Ada Yayıncılık.

Bayrav, S. (1999). *Dilbilimsel Edebiyat Eleştirisi.* İstanbul: Multilingual Yayını.

Kavcar, C. (1999). *Edebiyat ve Eğitim.* Ankara: Engin Yayınevi.

ÖĞRENME-ÖĞRETME ETKİNLİKLERİ

Kullanılan Metnin Başlığı: "Hayatta Ben En Çok Annemi Sevdim" (Abdülkadir BUDAK)

Ana Nokta: Öğrenme-öğretme etkinliklerinde belirtilen anlama ve anlatma becerilerinin amaçlarıyla ilgili davranış örüntülerini kazandırmak.

Yardımcı Noktalar:

a) Duygu, düşünce, tasarım ve izlenimlerini konuşma ilkelerine uygun olarak sözle, doğru, anlaşılır ve etkili biçimde anlatabilme.

b) Metnin duygu ve düşünce yapısını kavrama.

c) Metnin izleğini ve konusunu kavrama.

ç) Metindeki sözcük ve imgelerin anlamlarını kavrama.

d) Metnin dil ve anlatım özellikleri ile türünü kavrama.

f) Yazma çalışmalarında "dış yapı", "iç yapı" ve "dil ve anlatım" ilkelerini kavrama.

BU EĞİTİM DURUMUNDA ELE ALINACAK ÜNİTE VE KAZANIMLAR[2]

I. Ünite: **Güzel Sanatlar ve Edebiyat**

1. Konu: Güzel Sanatlar İçinde Edebiyatın Yeri

Amaç 1: Güzel sanatlar içinde edebiyatın yerini belirleme.

Kazanımlar:

3. Güzel sanatların hangi ölçütlere göre sınıflandığını belirler.

5. Güzel sanatların insan hayatındaki yerini ve önemini belirler.

6. Sanat ve sanatçı ilişkisini fark eder.

8. Edebiyatın güzel sanatlar içerisindeki yerini fark eder.

9. Edebiyatın dille gerçekleştirilen güzel sanat etkinliği olduğunu fark eder.

5. Konu: Edebi (Yazınsal) Metin

Amaç 2: ***Edebî metnin özelliklerini kavrama***

Kazanım:

6. Edebî metnin yan anlam değeri bakımından zengin olduğunu sezer.

II. Ünite: Coşku ve Heyecanı Dile Getiren Metinler (Şiir)

1. Konu: Şiir İnceleme Yöntemi

c. Şiir Dili

Amaç 3: Şiir Dilini İnceleme

Kazanımlar

2. Şiirde imgenin doğuş nedenlerini gerekçeleriyle birlikte açıklar.

3. Şiir dilinin imgeye dayandığını sezer.

4. Şiirde imgenin kullanılma nedenlerini açıklar.

e. Şiirde Tema

Amaç 4: Şiirde temayla ilgili çıkarımlarda bulunma.

Kazanımlar:

2. Temayı bulur.

3. Temanın özelliklerini açıklar.

6. Temanın şairle ilişkisini araştırır.

f. Şiirde Gerçeklik ve Anlam

Amaç 5: Şiirde gerçeklik ve anlamla ilgili çıkarımlarda bulunma.

Kazanımlar:

1. Şiirde kelimelerin (sözcüklerin) kazandığı yeni anlamları belirler.

6. Şiirin kendisinde uyandırdığı duyguları ifade eder.

EĞİTİM DURUMU

B. GİRİŞ BÖLÜMÜ

Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Cilt 13 Sayı 24
Aralık 2010
ss.127-152

[2] Kazanımlar, "9. Sınıf Türk Edebiyatı" dersinin öğretim programından alınmıştır.

1. DİKKATİ ÇEKME:

- Öğretmenin, "Çocuklar, şiir yazınsal türler içerisinde duygu yoğunluğu en fazla olan türdür. Öteki yazınsal türlere göre daha çok anlam katmanı içerir. Siz, şiir okumayı sever misiniz? Çağrıştırdığı anlamlar bakımından sizin en sevdiğiniz şiirler hangileridir? En çok hangi şairleri beğeniyorsunuz?" sorularını sorarak derse başlaması. Daha sonra "Şimdi size Can YÜCEL'in 'Hayatta Ben En Çok Babamı Sevdim' adlı şiirini okuyacağım. Beni dikkatlice dinleyiniz." demesi, şiiri sesli olarak okuması:

Hayatta Ben En Çok Babamı Sevdim

Hayatta ben en çok babamı sevdim.
Karaçalılar gibi yardan bitme bir çocuk
Çarpı bacaklarıyla – ha düştü, ha düşecek –
Nasıl koşarsa ardından bir devin,
O çapkın babamı ben öyle sevdim.

Bilmezdi ki oturduğumuz semti,
Geldi mi de gidici – hep, hep acele işi! –
Çağın en güzel gözlü maarif müfettişi.
Atlastan bakardım nereye gitti,
Öyle öyle ezber ettim gurbeti.

Sevinçten uçardım hasta oldum mu,
40'ı geçerse ateş, çağ'rırlar İstanbul'a,
Bi helallaşmak ister elbet, diğ'mi, oğluyla!
Tifoyken başardım bu aşk oy'nunu,
Ohh dedim, göğsüne gömdüm burnumu.

En son teftişine çıkana değin
Koştururken ardından o uçmaktaki devin,
Daha başka tür aşklar, geniş sevdalar için
Açıldı nefesim, fikrim, canevim.
Hayatta ben en çok babamı sevdim.

Okuma çalışması bittikten sonra öğretmenin öğrencilere şiirde anlamlarını bilmedikleri sözcükler olup olmadığını sorması, varsa bunların anlamlarını öğrencilerin çıkarmalarını sağlaması. Öğrencilerle şiirin izleği, duygu ve düşünce yapısı üzerine konuşması, onları şiirle ilgili duygu ve düşüncelerini anlatmaya isteklendirmesi.

2. GÜDÜLEME: Öğretmenin, "Bu haftaki derslerde, bir yandan şiiri anlamaya dayalı süreçlerde beceri kazanacak bir yandan da edebiyatın dille gerçekleştirilen bir güzel sanat etkinliği olduğunu ve güzel sanatlar içerisindeki yerini / önemini öğreneceksiniz. Ayrıca, güzel sanatların hangi ölçütlere göre sınıflandırıldığını derslerde vereceğim örnekler yardımıyla daha iyi anlayacaksınız." demesi.

3. GÖZDEN GEÇİRME: Öğretmenin, "Bu derslerde edebiyatın ve tüm güzel sanat etkinliklerinin insan yaşamındaki önemini kavramanın dışında, yazınsal bir tür olarak şiirin özelliklerini öğreneceksiniz. İnceleyeceğimiz şiirdeki kimi sözcüklerin anlam özelliklerini öğrenerek sözcük dağarcığınızı zenginleştireceksiniz. Edebiyatın bir güzel sanat etkinliği olarak insan yaşamındaki önemini daha iyi kavramış olacaksınız." demesi.

4. GEÇİŞ: Öğretmenin, "Şimdi de andığımız tüm becerileri edinebilmeniz için Abdülkadir BUDAK'ın 'Hayatta Ben En Çok Annemi Sevdim' adlı şiirini okuyarak değerlendirmeye başlayacağız." demesi, çoğaltmış olduğu şiiri öğrencilere dağıtması ve aşağıdaki etkinlikleri sırasıyla yerine getirmesi:

C. GELİŞTİRME BÖLÜMÜ

1. Metnin sessiz olarak kurallara uygun biçimde öğrencilere okutulması.

2. Öğretmenin, öğrencilerden dinleme ile ilgili ilkeleri uygulamalarını istemesi.

3. Öğretmenin, şiiri kurallara uygun biçimde sesli olarak okuması.

4. Şiirin, farklı 5 öğrenciye sesli olarak okutulması, öğrencilerin (varsa) okumada düştüğü hataların düzeltilmesi.

5. Öğretmenin, öğrencilerin (varsa) okuma güçlüğü çektiği sözcükleri ya da vurgu ve tonlama yanlışlarını düzeltmeye çalışması.

HAYATTA BEN EN ÇOK ANNEMİ SEVDİM

- Can YÜCEL'e nazire –

Ona göre baştan beri iflah olmaz biriydim
Babam korkuydu bana, annem yürek serinliği
En sevdiği oğluydum – bana hep öyle gelirdi –
Uzun avcı öykülerini ilk ondan dinlemiştim
Hayatta ben en çok annemi sevdim.

Sözüm ona büyümüştüm, ekmek getirirdim eve
Annem öldü, düşüyorum, koptu salıncağın ipi
Anahtarsız bir kilide benzediğim doğru şimdi
Saçlarına tırmanırdım tutunup yıldızlara
Kokusu kalmıştır diye kapandım odalara.

Kıyamazdı bilirdim şiirler yazan oğluna
Sevgilim terk edince benden fazla ağlardı
İstiridyeydi annem, içinden inci çıkardı
Her gün daha da büyüyor yüreğimdeki yırtık
Annemi anılarda bile bulamıyorum artık.

Babamın hemen ardından gitmesi gerekmezdi
Evinin badanasını yarım bırakıp erkenden
O gün bu gündür bana gülden önce gelir diken
Dedim ya anahtarını yitirmiş bir kilidim
Hayatta ben en çok annemi sevdim.

1. Şiir okunduktan sonra öğrencilerden, şiirde geçen sözcük ve sözcük gruplarının anlamlarını metinden çıkarmalarının istenmesi.

2. Öğretmenin, öğrencilere "Çocuklar, şimdi size şiirin duygu ve düşünce yapısıyla ilgili sorular yönelteceğim. Beni dikkatlice dinleyiniz, soruları iyice anladıktan sonra yanıtlamaya başlayınız." demesi ve aşağıda belirtilen her soru için olabildiğince çok öğrenciye söz vermesi. Konuşma ilkelerine uymayan öğrencileri uyarması, gerekirse düzeltme yapması.

SORULAR – YANITLAR

S.1. "*Ona göre baştan beri iflah olmaz biriydim*" dizesiyle şair ne anlatmak istemiştir? "İflah olmamak" ne demektir? Sorumu düşüncelerinizi netleştirdikten sonra yanıtlayınız. Bu dize size neler düşündürdü? (Verilen ipuçlarıyla öğrenciler konuşturulmaya çalışılır.)

Y.1. ---

S.2. "*Babam korkuydu bana, annem yürek serinliği*" dizesine göre, şairin babası ve annesiyle ilgili düşünceleri nelerdir? Şair, annesini ve babasını nasıl değerlendirmektedir? Açıklayınız. Siz kendi anne ya da babanızı hangi özellikleriyle tanımlarsınız? Tanımlarınız bu dizedeki anne ve baba imgeleriyle örtüşüyor mu? (Gerekirse ipucu, doğru yanıtlara pekiştireç verilir.)

Y.2. ---

S.3. "*En sevdiği oğluydum – bana hep öyle gelirdi" –*

"Uzun avcı öykülerini ilk ondan dinlemiştim",

"Hayatta ben en çok annemi sevdim

…

"*Kıyamazdı bilirdim şiirler yazan oğluna",*

"Sevgilim terk edince benden fazla ağlardı" dizelerinden neler anladığınızı anlatınız. Bu dizelere göre şairin, annesinin; annesininse, şairin gözündeki konumlarını ve bu konumlarla ilgili duygu ve düşüncelerinizi açıklayınız.

Y.3. ---

S.4. "*Sözüm ona büyümüştüm, ekmek getirirdim eve"* dizesinden neler anladığınızı açıklayınız. "*… ekmek getirirdim eve*" dizesiyle şair ne demek istemiştir? Açıklayınız.

Y.4. ---

S.5. "*Annem öldü, düşüyorum, koptu salıncağın ipi,*

Anahtarsız bir kilide benzediğim doğru şimdi" dizelerinden neler anladığınızı anlatınız. "Salıncağın ipinin kopması", "anahtarsız bir kilide benzemek" imgeleriyle şairin anlatmak istediği duygular nelerdir? Şair, annesinin ölümünden sonraki yaşamını / durumunu nasıl değerlendirmektedir? Açıklayınız. (Gerekirse ipucu, doğru yanıtlara pekiştireç verilir.)

Y.5. ---

S.6. Sizin de kendinizi "anahtarsız bir kilide" benzettiğiniz durumlar oldu mu? Neden ve ne zamanlar? Açıklayınız.

Y.6. ---

S.7. *"Saçlarına tırmanırdım tutunup yıldızlara*

Kokusu kalmıştır diye kapandım odalara" dizelerinden neler anladığınızı açıklayınız. "Yıldızlara tutunarak saçlarına tırmanmak" imgesiyle yazar ne anlatmak istemiş olabilir? Açıklayınız.

Y.7. ---

S.8. "*İstiridyeydi annem, içinden inci çıkardı*" dizesiyle şair ne demek istemiştir? İstiridye nasıl bir canlıdır? Şair, istiridyeyle annesi arasında nasıl ve neden böyle bir benzerlik kurmuş olabilir? Açıklayınız.

Y.8. ---

S.9. *"Her gün daha da büyüyor yüreğimdeki yırtık,*

"Annemi anılarda bile bulamıyorum artık" dizeleriyle şair hangi duyguları anlatmak istemiştir? "İnsanın yüreğindeki yırtığın her gün biraz daha büyümesi" ne anlama gelmektedir? Bu dizeler sizde hangi duyguları uyandırıyor? Açıklayınız.

Y.9. ---

S.10. *"Babamın hemen ardından gitmesi gerekmezdi",*

"Evinin badanasını yarım bırakıp erkenden" dizelerinden anladıklarınızı söyleyiniz.

Y.10. ---

S.11. "*O gün bu gündür bana gülden önce gelir diken"* dizeleriyle şair ne demek istemiştir? "Bir insana gülden önce dikenin gelmesi" ne demektir? Bu sözlerden anladıklarınızı açıklayınız.

Y.11. ---

S. 12. Şair, şiirinde en çok hangi kavramlar/duygular/düşünceler üzerinde durmuştur? Açıklayınız.

Y.12. ---

ARA ÖZET: Çocuklar, bu dersin sonuna dek şiiri anlamaya dönük çalışmalar yaptık. Şairin bu şiirle hangi duygu ve düşünceleri paylaşmak istediğini anlamaya çalıştık. Sizce Abdülkadir BUDAK, bu şiiri hangi amaçla yazmış olabilir? Bu şiirin izleğinin şairin yaşamıyla bir ilgisi olabilir mi? Tartışınız. Sizden önümüzdeki derse kadar bu konuda bir araştırma yaparak gelmenizi istiyorum. Bu konuda doğru bilgiye ulaşabilmek için şairin bilgisunar ortamında yer alan kişisel bilgilerini okuyabilir ya da varsa iletişim adresinden ona ulaşarak bu konuyu irdeleyen bir elmek (mail) gönderebilirsiniz. (**Amaç 4, Kazanım 6**).

Ertesi derse öğrencilerin bir önceki ders verilen araştırma ödevlerinin okunmasıyla başlanır. Eğer öğrenciler bu konuda bir bilgiye ulaşamamışlarsa öğretmen onlara gereken bilgileri söyler.

ARA GEÇİŞ: Öğretmenin, "Çocuklar bu ders incelemiş olduğumuz şiirin konusu, izleği ve sizde uyandırdığı duygular hakkında konuşacağız. Ayrıca şiire ilişkin değerlendirmelerinizi de bilmek istiyorum." demesi ve aşağıdaki soruları sorması:

S.13. Şiirin konusu nedir? (Konunun ne olduğu anımsatılacak. Gerekirse ipucu, doğru yanıtlara pekiştireç verilecek.)

Y.13. ---

S.14. Şiirin anaduygusu (izleği - teması) nedir? Açıklayınız. **(Amaç 4, Kazanım 2).**

Öncelikle "tema"nın Türkçe karşılığının "izlek" olduğu söylenir. Daha sonra izleğin tanımı yapılır, özellikleri açıklanır. **(Amaç 4, Kazanım 3)**.

İzlek: Bir edebiyat ya da sanat yapıtında işlenen, geliştirilen konunun anlamca ortaya koyduğu ana yönelim (Püsküllüoğlu, 2005:510). Yazarın, çizerin kitapta ele aldığı konuyla çocukta uyandırmak istediği etki, onlarla paylaşmak istediği duygu ve düşünce birikimidir. Kitapta işlenen konunun çocuğun duygu ve

Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Cilt 13 Sayı 24
Aralık 2010
ss.127-152

düşünce evreninde uyandıracağı etkidir (Sever, Dilidüzgün, Öztürk ve Adıgüzel, 2002). Sanatçı ele aldığı, işlediği konuyla okurda bir etki uyandırmak ister. Okuma sürecinde okurun duyarlığını besleyen, duygu ve düşünce eğitimine katkı sağlayan bu etki, yazınsal nitelikli metnin izleğidir (Sever, Dilidüzgün, Neydim ve Aslan, 2009). İzlek, soyut bir kavram ve düşünce olarak yapıt dışında da var olur. Metinde somutlaşan izleğe ise "konu" denir (TE, 9. Sınıf Öğretim Programı).

Y.14. ---

S.15. Şiirin sizde uyandırdığı duygular nelerdir? Açıklayınız. **(Amaç 5, Kazanım 6).**

Y.15. ---

S.16. Şiirin izleğini karşılayacak atasözü, özdeyiş ve deyimler biliyor musunuz? (Bu soruyu doğru yanıtlayan öğrencilere pekiştireç verilecek.)

Y.16. Ana gibi yar olmaz, Bağdat gibi diyar olmaz.

Cennet anaların ayağı altındadır.

Analı kuzu, kınalı kuzu vb.

S.17. Bu atasözü ve özdeyişlerin iletilerine katılıyor musunuz? Neden? Açıklayınız.

Y.17. ---

S.18. Sizce, bu şiire uygun başka başlıklar neler olabilir? Neden?

Y.18. ---

S.19. Şiiri nasıl buldunuz? Neden? Düşüncelerinizi gerekçeleriyle birlikte anlatınız. (Değerlendirme için olabildiğince çok öğrenciye söz verilmelidir.)

Y.19. ---

ARA ÖZET: Çocuklar, bu dersimize kadar metnin anlaşılmasına dönük çalışmalar yaptık. Şairin şiirinde okuruna neler söylemek istediğini, kullandığı imgelerin ne anlama / anlamlara gelebileceğini, şiirin sizde uyandırdığı duyguları, şiirin konusunu ve anaduygusunu çıkarmaya çalıştık. Sizin şiire ilişkin değerlendirmelerinizi öğrendik.

ARA GEÇİŞ: "Şimdi, incelemiş olduğumuz şiirde geçen ve anlamını bilmediğiniz sözcüklerle ilgili bir çalışma yapacağız. Herkes anlamını bilmediği sözcükleri belirlesin ve bu sözcüklerin anlamlarını öncelikle metnin bağlamından çıkarmaya çalışsın. Süreniz beş dakikadır."

- Beş dakika sonra öğrencilerin anlamlarını bilmedikleri sözcükleri söylemeleri, bunların tahtaya yazılması,
- Anlamların önce bağlamdan çıkarılmaya çalışılması, çıkarılamıyorsa sözlüğe başvurulması,
- Sözcüklerin anlamlarının tahtaya ve defterlere yazılması, tümce içerisinde kullanılması,
- Daha sonra öğretmenin öğrencilere aşağıdaki soruları yöneltmesi:

SORULAR – YANITLAR

S.1. Şiirde geçen, "eve ekmek getirmek", "kapanmak", "kıymak" ve "düşmek" sözcüklerinin şiirdeki anlamlarını söyleyiniz. Bu sözcüklerin başka hangi anlamlara geldiğini belirtiniz. (Amaç 5, Kazanım 1).

Y.1. Sözcükler tahtaya yazılır, anlamları öncelikle bağlamdan çıkarılmaya çalışılır. Doğru anlam bulunamıyorsa sözlük kullanılır. Sözlüğe, öğrencilerin bakmaları istenir.

S.2. Yukarıdaki sözcükleri sözcüklerin gerçek ve düzdeğişmeceli anlamlarıyla birer cümlede kullanınız. Öğrencilerin cümle kurmada düştüğü hataları öğretmen tarafından düzeltilir. Özgün cümle örneklerine pekiştireç verilir. Yazınsal metinlerin yananlam değeri bakımından zengin olduğu anımsatılır. Şiirdeki yananlamları ile kullanılan sözcükler hep birlikte belirlenir. **(Amaç 2, Kazanım 6).**

Y.2. ---

S.3. "İflah olmamak" sözünün anlamını bir kez daha söyleyip bu sözcüğü bir tümcede kullanınız.

Y.3. ---

S.4. "Yürek serinliği" ne anlama gelmektedir? Bu deyimi siz de bir tümce içinde kullanınız. Bu deyimle aynı anlama gelen başka deyimler biliyor musunuz? Açıklayınız.

Y.4. Yüreği serinlemek: üzüntüsü biraz azalmak (Püsküllüoğlu, 2005:1102). Yüreğine soğuk su serpilmek, içi açılmak, vb.

S.5. "Yürek serinliği" deyince sizin aklınıza kim / kimler geliyor? Neden? Açıklayınız.

Y.5. ---

S.6. "Sözüm ona" sözcüğü yerine başka hangi sözcükleri kullanabilirsiniz? Açıklayınız. Bu sözcüğü bir tümcede kullanınız. (Doğru yanıtlara pekiştireç, yanlış yanıtlara düzeltme verilir).

Y.6. Sözde, güya, vb.

S.7. "Koptu salıncağın ipi" imgesini şiirdeki anlamıyla bir tümce içinde kullanınız. Sizin için de salıncağın koptuğu anlar oldu mu? Neden? Açıklayınız.

Y.7. ---

S.8. "Birinin ardından gitmek" ne demektir? Şiirde geçen "*Babamın hemen ardından gitmesi gerekmezdi"* dizesinde geçen "ardından gitmek" hangi anlamda kullanılmıştır? Açıklayınız.

Y.8. ---

S.9. "En sevdiği oğluydum, bana hep öyle gelirdi" dizesini içeriğini değiştirmeden başka hangi biçimlerde söyleyebilirsiniz? (Doğru yanıtlara pekiştireç, yanlış yanıtlara düzeltme verilir).

Y.9. ---

S.10. Şiirde geçen imgeleri bulunuz.

Öncelikle imgenin ne olduğu ilgili kaynaklardan açıklanır ya da anımsatılır. Şiir dilinin imgeye dayandığı sezdirilir. Şiirde imgenin kullanılma ve doğuş nedenleri gerekçeleriyle birlikte açıklanır. **(Amaç 3, Kazanımlar 2, 3, 4)**:

Şiirin özünü oluşturan öğelerden biri imgedir. İmge, sanatçının çeşitli duyularıyla algıladığı, özel, özgün bir görüntünün dille aktarılışıdır: bir betimleme değil, öznel bir yorumlama sayılır (Aksan, 1995). Şiirin ana yapı taşıdır; çünkü imgeler duyulanla algıladığımız varlıkların, durumların zihnimizdeki görüntüleri, bunların şiire yansımış biçimleridir. Her imge, düşünsel bir resimdir. İmgeleri oluşturan ayrıntılar, duyular yoluyla seçilir (Özdemir, 1981). Nesnelerin insan zihnine yansıması, bunların orada canlandırılmasıdır. Şiir dilinin derin yapısını imgesel dil oluşturur; bir başka deyişle, imgesel dil şiirin derin yapısının kendisidir. İmgelerin sıklıkla bulunduğu şiir dili, okuru zihinsel üretkenliğe yöneltir (İnce, 2002:57).

Öğrencilerin imgeyi daha iyi anlayabilmeleri ya da anımsayabilmeleri için Hilmi Yavuz'un aşağıda bir dörtlüğü verilmiş olan "Hilmi'nin Çocukluğu" adlı şiirindeki anne imgesi örnek verilir ve daha sonra incelenen şiirdeki imgelerin bulunması istenir:

"Hilmi diyor ki annem
Çiçek işlemeli bir lambaydı
Karartma gecelerinde
Sen de denizleri anlıyor muydun?
Yatağa girmeden"

Y.10. "İstiridyeydi annem içinden inci çıkardı", "Babam korkuydu bana, annem yürek serinliği", "anahtarını yitirmiş kilit"; "koptu salıncağın ipi" vb.

S.11. Siz de en sevdiğiniz kişiyi ya da kişileri bir / birer imgeyle anlatınız.

Y.11. ---

ARA ÖZET: Çocuklar, incelemiş olduğumuz şiirdeki sözcük ve söz gruplarının anlamlarıyla ilgili çalışmalar yaptık. İmgenin ne olduğunu, nasıl oluştuğunu; şiir dilindeki önemini öğrendik. Şiiri anlayabilmemiz; şiirdeki sözcüklerin, söz gruplarının, imgelerin anlamlarını iyi bilmemizle ve doğru çıkarmamızla olanaklıdır.

ARA GEÇİŞ: Şiir, en eski anlatım türüdür. Duygu ve düşüncelerimizi etkilice anlatabilmenin, başkalarının duygularını daha iyi anlayabilmenin bir yoludur. Şimdi incelemiş olduğumuz şiiri de göz önünde bulundurarak şiir türünün özelliklerini hep birlikte söylemeye çalışalım:

Şiir, imgeleri, duygu, düşünce ve coşkuları sözle etkileyici, duygulu ve sanatlı bir biçimde dile getirme yoludur. Aksan (1995)'a göre şiir, söze dayanan, sözle oluşturulan, gereci sözcükler olan, çeşitli anlatım biçimlerini yansıtan tümcelerin bulunduğu bir sanattır. Gerek içerik, öz gerekse söze dönüştürme, sunuluş açısından özgün, etkilemeye, duygulandırmaya yönelik, yaratı niteliği taşıyan bir söz sanatı ürünüdür. Özdemir (1983:37)'e göre, büyülü anlamlarla donatılmış sözcüklerden oluşan yüceltilmiş bir dildir.

Aksan (1995)'a göre, şiir dilini öteki metinlerin dilinden ayıran yönlerden biri, tarih boyunca bu dilde uyak, ses yinelemeleri, ölçü, ritim gibi öğelerden yararlanılarak bir müzikalite sağlamaya yönelinmiş olmasıdır. Şiir; uyak, ölçü, ritim ve ses yinelemeleri gibi öğeleri barındırdığından öteki yazınsal türlere göre daha kapalı, onlardan daha zorludur.

Şiirin insan açısından en önemli yönü, insanın zihin gücünün, insan beyninin sınır tanımayan devinme yeteneğinin ve yaratıcılığının yansıtılmasına olanak sağlamasıdır. İnsan zihninde beliren imgeler, çok değişik tasarımlar, çağrışımlar, duygulanmalar, birleştirme, benzetme gibi etkinlikler şiir dilinde değişik, yeni ve özgün birleşimler içinde verilebilmektedir (Aksan, 1995). Şiir okura, yaşamın değişik yönlerini gösterir, onun duyarlığını zenginleştirir; sezme, duyma ve görme gücünü besler (Sever, 2004:151).

Özlü bir söyleyişle insanın duygu yönünün ağır bastığı tür olan şiir, okurun duyarlığını devindirir; duyuları aracılığıyla yaşamı, insanı ve dünyayı anlamasına olanak sağlar. Okur için imgeler, çağrışımlar, uyaklı yapılar, iç uyum ve değişik tasarımlarla yapılanmış yeni bir iletişim yolu açar. Okurun, duygu ve düşünce evrenine yeni anlamlar katar.

ARA GEÇİŞ: Öğretmenin, "Çocuklar, şimdi de oyuncularının Heather Cameron-McLintock, Emma Cleasby, Richard Dillane, Luciano Dodero, Julie

Legrand ve Johnny Palmiero'nun olduğu, 'One Hundredth of a Second' adlı bir kısa bir film izleyeceğiz. Filmi dikkatlice izlemenizi istiyorum. Film bittikten sonra hep birlikte filmin konusu ve izleği üzerine konuşacağız." açıklamasını yaptıktan sonra filmi izletmeye başlaması.

Yönetmen: Susan Jacobson

Yazarlar: Alex Boden ve Susan Jacobson

Yapımcılar: Alex Boden, Clem Boden ve Peter Jacobson

Yapım Yılı: 2006

Ülke: İngiltere

Süre: 6 dakika

Dil: İngilizce

Firma: Pistachio Pictures

Görüntü Yönetmeni: Nic Lawson

Müzik: Gabriel Currington

Ses Düzeni: Dolby SR, Dolby Digital

Bilgisunar Adresi: http://www.hitvidyo.com/one-hundredth-of-a-second-kisa-film.html.

-Filmi izlettikten sonra öğretmenin önce öğrencilerinden filmi anlatmalarını istemesi, içeriğin daha iyi anlaşılabilmesi için filmi daha sonra öğretmenin anlatması ve aşağıdaki soruları yöneltmesi:

S.1. Filmin konusu ve izleği nedir? Açıklayınız. (Gerekirse ipucu, doğru yanıtlara pekiştireç verilir.) **(Amaç 4, Kazanım 2)**.

Y.1. ---

S.2. Sizce bu filmle, izleyiciye ne/neler iletilmek istenmiş olabilir? Açıklayınız. (Gerekirse ipucu, doğru yanıtlara pekiştireç verilir.)

Y.2. ---

S.3. Filmi nasıl buldunuz? Değerlendiriniz. (Olabildiğince çok öğrenciye söz verilmelidir.)

Y.3. ---

ARA ÖZET: Çocuklar, şu anki derslerimize kadar biri anne sevgisi, öteki de baba sevgisi izleği üzerine yazılmış iki şiir okuduk. Bu şiirlerden yola çıkarak gelecek haftaki dersimize, **yaşamda en çok sevdiğiniz kişiye seslenen** ve en az iki dörtlükten oluşan bir şiir yazarak gelmenizi istiyorum. Bu şiiri yazarken şiir dilinin olanaklarını (imge, değişmeceli anlatım, uyak, söz sanatları, yinelemeler, sapmalar, vb.) olabildiğince fazla kullanmaya çalışınız. (Öğretmenin her iki şiiri de çoğaltarak öğrencilere dağıtması, onlardan kendi şiirlerini yazmadan önce bu iki şiiri yeniden okumalarını, şairlerin duygularını nasıl dile getirdiklerini dikkatlice incelemelerini istemesi.)

Ertesi derse gönüllü öğrencilerden başlanmak üzere öğrencilerden en sevdikleri kişiye yazdıkları şiirlerin okunmasıyla başlanması, okunan şiirlerin hep birlikte değerlendirilmesi, duygu ve düşüncelerini şiir diline uygunluğu açısından etkili biçimde anlatan öğrencilerin alkışlanması ya da bu öğrencilerin yazılarının okul gazetesine asılması, şiir kitabı armağan edilmesi gibi başka pekiştireçler verilmesi.

ARA GEÇİŞ: Çocuklar, geçen derslerimizde insan sevgisini, savaşın korkunç yüzünü konu alan bir kısa film izledik. Bu filmle ilgili anlama ve anlatma

Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Cilt 13 Sayı 24
Aralık 2010
ss.127-152

çalışmaları yaptık. Filmin konusunu, iletilerini çıkardık; filme ilişkin değerlendirmelerinizi paylaştık. Şimdi de sizden gelecek derse kadar izlemiş olduğunuz kısa filmle aynı iletiyi/iletileri veren bir öykü kurgulamanızı ve bunu yazıyla anlatmanızı istiyorum. Bu tür çalışmalar sizin yaratıcılığınızın ortaya çıkmasını sağlar. Bu kurguyu oluşturmadan önce iyice düşününüz. Öykünüzü; istediğiniz bir uzamda, istediğiniz bir zamanda ve istediğiniz karakterlerle oluşturabilirsiniz.

Ertesi ders öğretmenin istekli olanlardan başlayarak öğrencilere öykülerini okutması. Aynı iletiyi / iletileri öykünün öğelerine uygunluğu açısından etkili biçimde anlatan öğrencilere yaratıcılıklarından dolayı birer öykü kitabı armağan etmesi.

ARA GEÇİŞ: Çocuklar şimdi de sizinle güzel sanatlar ve işlevi üzerine konuşacağız. Güzel sanatlar deyince aklınıza neler geliyor? Güzel sanatlar, hangi ölçütlere göre sınıflandırılır. Açıklayınız.

- Öğrencilere aşağıdaki ipuçları verilir ve güzel sanatların neler olduğu, hangi ölçütlere göre sınıflandırıldığı onların katılımıyla açıklanır. **(Amaç 1, Kazanım 3)**.

Öğrencilere incelenen şiirin, şiirdeki duygu ve imgelerin; çizgi film, resim, sinema ya da bir önceki derste izlenen kısa film gibi iletişim araçlarıyla anlatılıp anlatılamayacağı sorulur. Bu konudaki düşünceleri sözlü olarak alınır. Güzel sanat yapıtlarının, kullandıkları malzemelere göre sınıflandırıldığı öğrencilere sezdirilir. İncelenen şiirin malzemesinin dil, izlenen kısa filmin malzemesininse görüntü olduğu söylenir. Heykel, resim, müzik ve tiyatro yapıtlarının malzemelerinin neler olduğu öğrencilerle birlikte belirlenir.

Resmin malzemesi; fırça, boya, tuval, çizgi ve renktir. Bunu örneklendirmek amacıyla öğretmen, izlenen kısa filmin içeriğine uygun olması nedeniyle öğrencilerine bilgisunar ya da fotokopi yardımıyla Pablo Picasso'nun "Guernica" adlı tablosunu gösterebilir, onlardan sanatsal değeri yüksek bu tabloda gördüklerini anlatmalarını/yorumlamalarını isteyebilir.

Öğrencilerin tabloyu anlama / yorumlama çalışmalarından sonra öğretmenin tabloyla ilgili bilgiler vermesi. Örneğin, Picasso'nun bu tabloyu 1937 yılında yaptığını; bu tabloda, İspanya iç savaşı sırasında Nazi Almanyası'na ait yirmi sekiz uçağın 26 Nisan 1937'de İspanya'daki Guernica şehrini bombalamasını anlattığını, bu saldırıda birçok insanın yaşamını yitirdiğini ya da yaralandığını; kısaca, *Guernica*'nın savaş trajedilerinin ve savaşın bireyler üzerindeki acı verici etkilerinin bir özeti olduğunu, 7,76 m eninde ve 3,49 m yüksekliğinde olan bu anıtsal tablonun zaman içinde savaşın yarattığı trajedilerin anımsatıcısı, savaş karşıtı ve barış yanlısı düşüncelerin simgesi haline geldiğini, bu tablonun günümüzde Madrid'deki Reina Sofía Müzesi'nde bulunduğunu söylemesi (http://en.wikipedia.org/wiki/Guernica). Bu tablonun anlatım aracının renk ve çizgiler olduğunu yinelemesi. Bu yolla öğretmen, dil ve edebiyat öğretimi ortamlarında öğrencileri diğer sanatların olanaklarıyla da buluşturmuş olur.

Öğretmen, öğrencilerine aşağıda adresleri verilmiş sitelerden aynı tabloyla ilgili videolar izletebilir.

(http://www.youtube.com/watch?v=eKVCov-XFXw)

(http://www.ekavart.tv/?id=458&start=&k=2)

Heykelin malzemesi taştır (mermerdir). Heykel sanatının olanaklarını öğretim ortamına katmak amacıyla öğretmen, öğrencilerine bilgisunar ya da fotoğraflar yoluyla, Fransızların politik özgürlüğün ve ülkelerarası dostluğun simgesi olarak

Amerika'ya armağan ettiği, Fransa ile Amerika arasındaki ilişkileri sağlamlaştırmak amacıyla tasarlanmış ünlü "Özgürlük Anıtı" heykelini gösterebilir.

Müziğin malzemesi ses ve sözdür. Öğretmen, hem konunun daha iyi öğrenilmesi hem de bir sanatın olanaklarının daha ders ortamına katılması amacıyla öğrencilerine bir ya da iki klasik müzik parçası dinletilebilir.

Güzel sanatlarda kullanılan malzemenin önemi vurgulanır. Edebiyat yapıtlarının malzemesinin dil olduğu bir kez daha yinelenir. Bu amaçla başka şiirler okunabilir. **(Amaç 1, Kazanım 9).** Güzel sanat yapıtları, aynı konu ve izleği farklı tekniklerle, farklı anlatım yollarıyla işlerler, açıklaması yinelenir.

Öğrenciye sanat ve sanatçı ilişkisi fark ettirilir **(Amaç 1, Kazanım 6).** Sanat yapıtlarının biricik, tek olduğu; başka bir deyişle, bütün özellikleriyle başka yapıtlara benzemediği vurgulanır. Bu özelliğiyle de sanatçısını çeşitli yönleriyle temsil ettiği açıklanır.

Yazarın ilettiği anlamlar, yaşamın nesnel gerçeklerinden kaynaklanan olgulara dayansa da onlardan çok değişik bir evrene, yazara özgü, tümüyle kurmaca bir evrene aittir. Yazar, kurmacasını dilde gerçekleştirir; bu nedenle her yapıt tektir, biriciktir (Adalı, 2003) açıklaması yapılır ve Adalı'dan alınmış aşağıdaki alıntı okunur:

"Yazınsal metinlerin en belirgin özelliği, gerçeğe gönderme yapan ancak hiçbir zaman gerçeğin birebir karşılığı olmayan kurmaca bir dünyayı yansıtmalarıdır... Yazınsal bir metinle kurulacak iletişimin ilk koşulu, okurun bir kurmaca karşısında olduğunun bilincinde olmasıdır. Metin, belli anlamları iletmek amacıyla gerçek yaşama benzer, ama gerçek yaşamda karşılığı olmayan kurmaca bir dünya aracılığıyla sunulmuştur. Metnin yaşamla ilişkiye geçirilecek yönü somut anlam düzlemi değil, duygu ve düşünce örüntüsünü oluşturan soyut anlam düzlemidir... Yazın metninin etkisi doğrudan değil dolaylıdır" (Adalı, 2003:232-233).

ARA ÖZET: Öğretmenin, "Çocuklar, bu derslerimizde güzel sanat yapıtlarının hangi ölçütlere göre sınıflandırıldığını, kullandığı araçların neler olduğunu örnekler vererek incelemeye çalıştık. Sanat yapıtlarının biricik, tek olduğunu ve bu özelliği nedeniyle sanatçısını temsil ettiğini öğrendik." açıklamasını yaptıktan sonra "Siz kendinizi hangi sanat dalına yakın hissediyorsunuz? Neden?" sorusunu sorması ve olabildiğince çok öğrenciye söz vermesi.

ARA GEÇİŞ: Öğretmenin, "Çocuklar, şimdi de edebiyatın ne olduğunu, işlevlerini, insan yaşamındaki yerini ve önemini anlamaya dönük etkinlikler yapacağız. Edebiyat nedir? Tanımlamaya çalışınız. Dille gerçekleştirilen, dille somutlanan bir sanat olarak edebiyatın işlevleri nelerdir? Bu soruyu okuduğunuz yazınsal metinleri göz önünde bulundurarak yanıtlayınız." demesi ve öğrencilerin yanıtlarını aldıktan sonra aşağıdaki açıklamaları yapması:

Bütün sanat dalları, toplum yaşamında göze çarpan değişik iletişim alanlarıdır. Edebiyat sanatı da toplumdaki sayısız iletişim yollarından biridir (Göktürk, 2001). Sever (2004)'e göre, insan gerçekliğinin biriktirdiği tüm deneyimlerin (duygu, düşünce, tasarı vb.) kişiyi etkileyen biçimde dille anlatılması sanatıdır. Özünlü (2001)'ye göre ise, edebiyat insan yaşamındaki deneyimlerin büyük bir birikimidir. Bir ulusun birçok kültür niteliklerini yansıtabilen bir etkinliktir. Kısaca edebiyat, tüm güzel sanatlar gibi sanatın bir dalıdır ve yalnızca dille gerçekleştirilir. Dilin sanatlı bir şekilde ya da estetik olarak kullanılmasıdır. Düşünce, duygu ve düşlerin güzel, etkili bir şekilde anlatılması sanatıdır.

Yazınsal yapıt ise insanı etkileyen, onun duygu, düşünce ve düşlerini harekete geçiren, her türlü sözlü ve yazılı yapıttır. Bu yapıtlar, dilin güzel ve etkili bir biçimde kullanılmasıyla ortaya çıkar (Güzel, 2006).

Sözle gerçekleştirilen bir sanat olan edebiyatın, insanoğlunun düşünce ve duygu evrenini zenginleştirme gibi çeşitli işlevleri bulunmaktadır. Edebiyatın önde gelen ve değişmeyen işlevi, bütün sanatlar gibi, hem düşündürmesi hem de anlattığı acı da olsa mutluluk vermesidir (Bayrav, 1999). Kişilerin duygularını eğitir, duygu ve akıl dengesinin oluşmasına katkıda bulunur (Aytaç, 1995). Her sanat yapıtı, görünür kıldığı şeyin birilerince alımlanması ile işlevini bütünlemiş olur (Göktürk, 2001). Düşünceyi kalıcı kılar. Sözü çevremizin sınırları dışına taşır. Geniş ölçüde iletişim sağlar, duygu ve düşünce alışverişini kolaylaştırır. İnsanın düşünce ve duygu evrenini zenginleştirmeyi amaçlar (Özdemir, 1983). İnsan ve yaşam gerçekliğinin sanatçı duyarlığıyla kurgulanmış örneklerini yansıtır (Sever, 2002). Edebiyatın temel işlevlerinden biri, eğitme, insan kişiliğini değiştirme ve geliştirmedir. İnsanoğluna, sevmeyi, acımayı, güzellikler karşısında heyecanlanmayı öğretmede edebiyat önemli bir görev üstlendiğinden bu işlevine, duyguları geliştirme, duygu ve düşünce arasında sağlıklı bir denge kurma da denebilir. Edebiyat, kişiyi sığlıktan, bencillikten ve yalnızlıktan kurtarır; ona insanı ve çevresini tanıtır. İnsanın kendisiyle, başka insanlarla, doğal ve toplumsal çevresiyle çatışmalarını yansıtır. Güzelin tadına ve farkına varma gücünü geliştirir (Kavcar, 1999).

Çocuklar, güzel sanatların işlevi ve insan yaşamındaki yeri / önemi konusunda neler düşünüyorsunuz? Açıklayınız. (Amaç 1, Kazanım 5). (Gerekirse ipucu, doğru yanıtlara pekiştireç verilir.)

Önce sanatın tanımı yapılır: Sanat, insan ile doğadaki nesnel gerçekler arasındaki estetik ilişkidir (Artut, 2001).

Öğrencilere "Müzik, resim, sinema, edebiyat olmasaydı yaşam nasıl olurdu?" sorusu yöneltilir. Bu sorunun yanıtını düşünürken izlemiş oldukları filmleri, okumuş oldukları yazınsal yapıtları, görmüş oldukları resim ve heykelleri, dinlemiş oldukları müzik parçalarını, bu eğitim durumunda incelediğimiz şiirleri ve izlediğimiz kısa filmi göz önünde bulundurmaları istenir. Daha sonra sanat yapıtlarının işlevi, insan yaşamındaki yeri ve önemi konusundaki düşünceleri sözlü olarak alınır. Sanatsal yapıtların birer düş ürünü olduğu, sanatçıların bu düş ürünlerinin insan yaşamını her yönüyle güzelleştirdiği ve zenginleştirdiği; sanatın insanın varlık koşullarından biri olduğu söylenir. İnsan olan her yerde güzel sanat etkinliğinin olduğu vurgulanır ve sanatın önemini anlatan aşağıdaki açıklamalar yapılır.

Sanat, yaşamı zenginleştirir, güçlüklere dayanma gücü ve direnci verir. Sürekli dirimiyle, yaşamda diriliği taşıyana güç katar (Akın, 2001). Yaşantıların yoğunluk, yaşamın da anlam kazanmasını sağlar. Bir olgu olarak karmaşık pek çok süreciyle, pek çok ilişkisiyle insanın yaşamını ilginç kılmaktadır. Yaşamın en güzel, en istendik biçimde değerlendirilmesini olanaklı hale getirir (Erinç, 2004). Sanatın eğitsel gücü, kişinin kendi yaşamı ile bir olay, bir oluntu, bir etkilenim arasında bir ilişki kurulmasına dayanır. Sanat, insanlara yeni yaşantı örnekleri sunar. İnsanı eğitmenin en etkili araçlarından biri olarak sanat, insanın somut yaşamı içinde duyup yaşayamayacağı şeyleri duyup yaşamasını sağlar. Sanat yapıtı, hem düşünceye hem de duyguya yönelir. Kişi ancak sanat yapıtının kendisiyle buluşarak, doğrudan bir deneyim sonucu, sanatsal etkinliklere katılıp bu yapıtlarla etkileşime girerek sanatsal gizilgücünü (potansiyelini) biçimlendirebilir, sanatsal beğenisinin oluşmasına katkı sağlar. Kişinin sanatsal potansiyelinin oluşması ve gelişmesi yalnızca kendisi için değil, tüm toplum için önemlidir (Kagan, 1993).

ARA ÖZET: Öğretmenin, "Çocuklar bu derslerde de güzel sanat yapıtlarının insan yaşamındaki önemini anlamaya çalıştık. Yaşamınızı güzelleştirmek ve zenginleştirmek için fırsat buldukça ve olanaklarınız elverdiğince sanatsal etkinliklere katılmalısınız. Şimdi de sizden gelecek derse kadar genel olarak sanatın, özel olarak ise edebiyatın önemini anlatan özdeyiş ve atasözleri bularak gelmenizi istiyorum." diyerek dersi bitirmesi.

Ertesi ders, sanatın önemini anlatan özdeyiş ve atasözleri okunup değerlendirilir. Bir önceki derste söylenenler kısaca yinelenir.

ARA GEÇİŞ: Öğretmenin, "Çocuklar, şimdi bir yazma çalışması daha yapacağız. Bunun için tahtaya beş farklı konu yazacağım. Bu konulardan üzerinde en çok söz söyleyebileceğiniz birini seçmenizi, bu konuyla ilgili duygu ve düşüncelerinizi yazılı olarak anlatmanızı istiyorum." demesi ve aşağıdaki konuları yazması:

1. Konusu - izleği barış, insan sevgisi, farklılıklara saygı ya da hoşgörü olan bir şiir yazınız.

2. Konusu barış ve insan sevgisi, farklılıklara saygı ya da hoşgörü olan ve en az beş paragraftan oluşan bir yazı yazınız.

3. Savaşa karşı yasal ne tür eylemler yapabileceğiniz konusundaki önerilerinizi / düşüncelerini yazınız.

4. İncelediğimiz şiirin şairi Abdülkadir BUDAK'a, şiirdeki anneye ya da annenin oğluna bir mektup yazacak olsanız ona neler söylemek isterdiniz? Duygu ve düşüncelerinizi yazılı olarak anlatınız.

5. Bilgisunarda ve basın yayın organlarında yer alan savaş karşıtı eylemleri nasıl değerlendirdiğinizi açıklayınız.

YAPILACAK ETKİNLİKLER

1. Öğretmenin, şiir yazmayı seçen öğrencilere örnek olması ve onların esinlenmeleri amacıyla izleği barış, insan sevgisi, farklılıklara saygı ya da hoşgörü olan başka şiirler okuması,

2. Diğer konuları seçen öğrencilerin neler yazabileceklerinin öğretmen yardımıyla belirlenmesi ve yazı planının birlikte oluşturulması,

3. Yazdıklarına uygun birer başlık koymalarının istenmesi,

4. Sürenin iki gerekirse üç ders saati olduğunun, yazma çalışmasında; "dış yapı", "iç yapı", "dil ve anlatım" ilkelerinin (Sever, 2004) göz önünde bulundurulması gerektiğinin anımsatılması.

6. Öğretmenin bu süre içinde sınıfta dolaşarak öğrencileri ayrı ayrı denetlemesi, yazma konusunda sıkıntı yaşayanlara yardımcı olması, gördüğü eksikleri tamamlaması.

- Yazma işinin sonunda, öncelikle şiir yazan öğrencilerin şiirlerinin okutulması; bunların verilen izleklere ve şiir diline (şiirsel anlatıma) uygunluğu açısından tartışmaya açılması, duygularını etkili anlatanların sınıfça alkışlanması.

- Diğer konularda yazı yazan öğrencilere yazılarının okutulması ve her paragrafın ilkelere uygunluğu açısından tartışmaya açılması ve değerlendirilmesi.

- Paragrafları ilkelere uygun yazanların, duygu ve düşüncelerini doğru ve etkili anlatanların sınıfça alkışlanması.

- Başarılı şiir ve yazıların sınıf ya da okul panosuna asılması.

D. SONUÇ BÖLÜMÜ

SON ÖZET: "Çocuklar, bu eğitim durumunda incelemiş olduğumuz şiiri anlamaya dönük çalışmalar yaptık. Bu şiir aracılığıyla kimi sözcüklerin yananlamlarını ve değişmeceli anlamlarını öğrendik. Şiir türünün özelliklerini anımsadık, imgesel dil üzerinde durduk. Çeşitli konulardaki düşüncelerimizi sözlü olarak paylaştık. Yine kimi konularda yazılar yazdık ve bunları sınıf içerisinde okuyup değerlendirdik. Güzel sanat yapıtlarının nelere göre sınıflandırıldığını, insan yaşamı bakımından öneminin ne olduğunu anlamaya çalıştık. Genel olarak sanatın özel olarak ise edebiyatın işlevini; edebiyatın diğer sanat yapıtlarıyla benzerlik ve farklılıklarını, bu sanatlar içindeki yerinin ne olduğunu öğrendik."

TEKRAR GÜDÜLEME: Yazma çalışmasında en başarılı olan 5 öğrenci belirlenerek bu öğrencilere sınıf tarafından alınan birer kitabın armağan edilmesi ya da yüksek bir sözlü notu verilmesi.

KAPANIŞ: Öğretmenin, "Çocuklar, bu haftaki derslerimizde iki ünlü şairimizin iki güzel şiirini okuduk. Türk ve dünya edebiyatında çok önemli şairler bulunmaktadır. Bu şairlerin şiirlerini ne kadar çok okursanız dilin güzelliklerini, inceliklerini, zenginliklerini ve tüm olanaklarını o kadar çabuk kavrarsınız. İmgelem yeteneğiniz; başka bir deyişle, zihninizin gerçek nesne, olay ve durumları düşler üreterek farklı bir biçimde görme / algılama yeteneği gelişir. Duygu ve düşüncelerinizi basmakalıp yargılarla değil, daha devingen ve yaratıcı bir dille anlatabilir; dilin şiirsel işlevinin kullanılarak yazıldığı yazınsal yapıtları daha iyi anlarsınız. Bu da dilinizde yetkinleşmeniz ve doğal olarak yaşamın diğer alanlarında daha başarılı olmanız anlamına gelir. Bundan sonraki derslerimizde de şiire yer vermeyi sürdüreceğiz." demesi.

- Öğretmenin öğrencilere aşağıdaki yazarları ve adları bulunan şiir kitaplarını okumaları için salık vermesi. Öğretmenin, "Bu kitaplardan her hafta birini edinerek okuyunuz. En çok beğendiğiniz şiire/şiirlere ilişkin duygu ve düşüncelerinizi derslerde fırsat buldukça bizimle paylaşınız." demesi, kitapların adlarını tahtaya yazması:

Can YÜCEL. **Altısıbiyerde.** İstanbul: Adam Yayını.

Şükrü ERBAŞ. **Aykırı Yaşamak.** Ankara: Öteki Yayınevi.

Ataol BEHRAMOĞLU. **Şiirler.** İstanbul: Adam Yayınevi.

Orhan Veli KANIK. **Bütün Şiirleri.** İstanbul: Yapı Kredi Yayıncılık.

Fazıl Hüsnü DAĞLARCA. **Türkçem Benim Ses Bayrağım.** İstanbul: Doğan Kitapçılık.

Cahit Sıtkı TARANCI. **Otuz Beş Yaş Bütün Şiirleri.**

Louis ARAGON, **Mutlu Aşk Yok ki Dünyada.**

DEĞERLENDİRME

1. Aşağıda verilen Necip Fazıl KISAKÜREK'in "Sayıklama" adlı şiirinin izleğinin ne olduğunu yazınız. Şairin bu şiir aracılığıyla okuruyla hangi duyguyu / duyguları paylaşmak istediğini söyleyiniz.

SAYIKLAMA

Kedim, ayakucumda büzülmüş, uyumakta;

İplik iplik sarıyor sükûtu bir yumakta,

Hırıl hırıl,

Hırıl hırıl...

Bir göz gibi süzüyor beni camlardan gece,
Dönüyor etrafımda bir sürü kambur cüce,
Fırıl fırıl,
Fırıl fırıl...
Söndürün lambaları, uzaklara gideyim;
Nurdan bir şehir gibi ruhumu seyredeyim,
Pırıl pırıl,
Pırıl pırıl...
Sussun, sussun, uzakta ölümüme ağlayan;
Gencim, ölmem, arzular kanımda bir çağlayan;
Şırıl şırıl,
Şırıl şırıl...
Ne olurdu, bir kadın, elleri avucumda,
Bahsetse yaşamanın tadından başucumda,
Mırıl mırıl,
Mırıl mırıl...

Kaldırımlar, 1928

2. Yukarıdaki şiirde geçen imgeleri bulunuz ve şairin bu imgelerle neler anlatmak istediğini söyleyiniz.

(Kedinin sessizliği iplik iplik bir yumakta sarması, gecenin camlardan kendisini süzmesi, nurdan bir şehir gibi ruhunu uzaklardan izlemesi, vb.)

3. Şiiri şiirsel dile uygunluğu bakımından değerlendiriniz.

4. Şiirin en önemli öğesi olan imgelerden ve şiir dilinin diğer özelliklerinden yararlanarak istediğiniz bir konuda şiir yazınız.

5. Öğretmenin öğrencilerine savaş ile ilgili birkaç karikatür ve resim gösterdikten sonra "Çocuklar, bu karikatürlerin iletilerinden neler anladığınızı söyleyiniz" demesi.

6. Edebiyat yapıtlarının diğer sanatsal yapıtlarla (tablo, şiir, müzik parçası vb.) farkı nedir? Bu soruyu sanat dallarının kullandıkları malzemeleri, anlatım yollarını karşılaştırarak yanıtlayınız. Yazınsal yapıtların müzikten, resimden ve heykelden hangi bakımlardan farklı olduğunu derste izlediğimiz filmi, karikatür, resim ve tabloyu düşünerek yanıtlayınız.

7. Güzel sanatlar içinde edebiyatın yeri nedir? Örnekler vererek açıklayınız.

4. ANA TARTIŞMA VE SONUÇ

Dilsel ve düşünsel becerilerin gelişmesini amaçlayan dil ve edebiyat öğretimi ortamlarında kullanılacak eğitim durumlarının neleri kapsaması gerektiğini somutlamak amacıyla hazırlanan bu eğitim durumunun "Dikkati Çekme" basamağında öğrenciler öncelikle izleği incelenecek metnin izleğine yakın bir şiirle buluşturulmuş; bu şiirin duygu ve düşünce yapısı üzerinde çalışılmıştır. Asıl metin olarak öğrencilerin yaş ve gelişim düzeyine uygun olduğu uzmanlarca belirlenen, düşünmelerine olanak sağlayacak nitelikte bir başka şiir seçilmiş; bu şiiri anlamaya dönük sorulara yer verilmiştir. Hazırlanan soruların yalnızca anlamaya dönük olmamasına, öğrencilerin kendi yaşamlarıyla ilişki kurmalarını sağlamasına ve

Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Cilt 13 Sayı 24
Aralık 2010
ss.127-152

değerlendirme, eleştirme, yorumlama, çıkarımda bulunma, çözümleme, yaratıcılık gibi diğer üst düzey düşünme becerilerinin gelişmesine katkı sağlayacak nitelikte olmasına dikkat edilmiştir. Şiirde geçen söz grupları, imgeler ve değişmeceli anlamlar üzerinde durulmuş, şiir dilinin / türünün özellikleri anlatılmıştır.

Yazılı anlatım çalışmaları, eleştirel düşünme eğitiminin en temel bileşenidir (Wade, 1995). Bu nedenle, ders ortamlarında izlenen metinlerin konularıyla ilgili, öğrencilerin yaş ve gelişim düzeyine uygun konular verilerek duygu ve düşüncelerini sık sık yazmaları sağlanmalıdır. Bu eğitim durumunda verilen yazılı anlatım konularının, incelenen şiirlerin ve izlenen kısa filmin iletileriyle ilişkili olmasına dikkat edilmiş; öğrencilere seçenekli konular verilmiştir. Öğrencilerin bu konulardan kendilerine en yakın hissettikleri, üzerinde en çok yazabileceklerini düşündükleri konuyu seçmeleri istenmiştir. En zor ve geç gelişen dilsel beceri olarak yazılı anlatım çalışmalarına yeterince yer verilmiş; bu becerinin geliştirilebilmesi için öğretmenin ne yapması gerektiği örneklendirilmeye çalışılmıştır. Diğer dilsel becerilere de olabildiğince eşit ve dengeli bir biçimde yer verilmeye çalışılmıştır.

Öğrencilere şiirler okumak, onlardan şiir yazmalarını istemek, bu şiirleri eleştirel olarak çözümletmek; onları yazınsal kitaplardaki karakterlerle ilgili düşünmeye ve çözümleme yapmaya yönlendirmek, bu karakterlere mektup yazdırmak, bir sorun üzerine düşünmelerini ve düşüncelerini eyleme geçirmelerini cesaretlendirecek etkinlikler yaptırmak öğrencilerin algılarını geliştirmeye dönük etkinliklerdir ve onlarda eleştirel düşünme becerisinin oluşmasına / gelişmesine katkı sağlar (Smith, 1991). Bu nedenle eğitim durumunda bu nitelikteki çalışmalara yer verilmiştir.

"*Güze*l"i görebilen, beğenebilen; nesneleri estetik ölçütlerle değerlendirebilen, tercihlerini incelmiş zevkiyle yapabilen bireyler yetiştirmek için türler arası karşılaştırma tekniğinden yararlanılmalıdır. Böylece estetik olanın farklı şekillere bürünmüş hali çok çeşitli biçimlerde öğrencilere sunulmuş olur ve öğrenciler karşılaştırmalar yaparak, farklı biçimlerde de olsa "güzel"i estetik ölçütlerle değerlendirme olanağı bulurlar. Ayrıca böyle bir uygulama öğrencinin, iki farklı kimlikle daha etkin ve eleştirel bir tutum sergilemesini sağlar (Güzel, 2006). Çalışmada "Guernica" adlı tablonun film yoluyla anlatıldığı videolar da kullanılmış, böylece sanatsal bir uyaran iki biçimiyle öğrencilerin değerlendirmesine sunulmuştur.

Sever (2002)'e göre derslikte gösterilen bir resmin çağrıştırdıklarını ya da izlenen kısa bir filmin düşündürdüklerini yazılı ve sözlü biçimde anlatmaya istek duyan öğrenciler için dil dersleri severek yapılan etkinlikler dizisine dönüşecektir. Ona göre, sözlü anlatım etkinliklerinin kamera görüntülerini, konuşma ilkeleri açısından sınıfça yapılacak bir değerlendirmeye konu yapmanın derse ilgiyi artıracağı açıktır. Yazılı anlatım uygulamalarından sonra ilkelere uygun çalışmaların birleştirilip çoğaltılması ise bütün öğrenciler için anlatma becerilerini geliştirmeleri açısından güdüleyici bir etken olacaktır.

Yazınsal bir metni okuduktan sonra bütüncül bir bakışla yapıtın özünü, izleklerini ve iletilerini çıkarmak gerekir. Duyu algılarıyla düşünme yetisi gelişmeyenlerin bunları yapması oldukça güçtür. Bu durumda öğrenci yalnızca konunun akışına; başka bir deyişle, anlatılan olaylar zincirine bağlı kalacak, olaylar arasındaki bağlantıları kavrayamayacaktır. Bu bakımdan görsel sanatların eğitimde ağırlıklı bir yer alması gerekmektedir. Bir resmi tüm özellikleriyle alımlayan biri, okuduğu yazınsal metne de çok farklı yaklaşacaktır. Duyularla düşünmenin bütünleştiği bir bakışla dikkatini yapıtın dili, kurgusu, kompozisyonu, kısaca kullanılan malzemenin yoğruluşu üzerinde odaklaştırarak yapıtın özünü

çıkarabilecektir (İpşiroğlu, 2000). Bu nedenle görsel sanatların olanaklarının, özellikle anadili eğitim ortamlarında ağırlıklı olarak yer alması gerekmektedir. Sever (2002)'e göre, görsel sanatların sunmuş olduğu bu olanaklar, öğrencilerin anlama sürecinde görme duyularını da işe koşmalarına, çok boyutlu düşünmelerine, metinlerin iletilerine düşsel ve düşünsel katkılar getirmelerine, görsel ve duyu algılarını geliştirmelerine uygun ortamlar yaratır. Bu amaçla, eğitim durumunda görsel ve işitsel araçların kullanılmasına dönük etkinliklerin bulunmasına özen gösterilmiştir.

Dil ve edebiyat öğretimi, kişilerin duygu ve düşünce eğitimini amaçlayan bir süreçtir. İnsanın kültürel gelişiminde etkili olan bir yaşantı alanıdır. Bu süreç, çocuklara çok boyutlu düşünme alışkanlığı ve insana özgü duyarlıklar kazandırır. Çocuğun/gencin; edebiyata, resme, müziğe, tiyatroya, güzel sanatların kişilere yaşam ve insan gerçekliğini sezdiren iletilerine gereksinim vardır. Nitelikli metinlerin yanında diğer sanatsal uyaranlarla öğrencilere yaşam ve insan gerçekliği sezdirilir. Bu tür bir eğitimle varılması gereken en temel amaçlardan biri, sanatsal ve kültürel etkinliklerden etkili biçimde yararlanma alışkanlığı edinmiş olmaktır. Güzel sanatların olanakları ile edebiyatın anlatım gücünü birleştirmek öğrencilerin düş ve düşünce gücünü, dolayısıyla yaratıcılıklarını geliştirir. Çocukların birden çok duyu organını estetik nitelikli uyaranlarla öğrenmeye katmak; duyup düşündüklerini tartışmalarını sağlamak, çocuklara okul türü öğrenme sürecinde düşünme yetisi edindirebilmek, onlara demokratik kültürü kazandırabilmek demektir. Sınıfta estetik uyaranların kılavuzluğunda; çeşitli ve özgün düşünceler üretme, değişik düşüncelerin varlığını sezdirme, yaşamda karşılaşılabilecek sorunlara uygun çözümler üretme gibi duygu ve düşünce eğitimini önceleyen etkinliklere yer verilmelidir (Sever, 2002 ve 2010). Kısaca, görsel sanatların olanaklarının, özellikle dil ve edebiyat öğretimi ortamlarında ağırlıklı olarak yer alması gerekmektedir. Çocuk ne kadar çok estetik yaşantı geçirirse, bu tür uyaranlarla ne kadar çok buluşursa estetik yargısı da o denli gelişir. Ders ortamları çocuklara bu yaşantıları sunarak çocukların estetik yargısının oluşmasına/gelişmesine katkıda bulunabilir.

Eğitim sisteminin en can alıcı öğesi eğitim durumu hazırlamaktır. Bu nedenle öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarında öğrencilere, dil ve edebiyat öğretiminde izlenmesi gereken bilimsel öğretim yaklaşımları, kullanılması gereken yöntem ve teknikler iyice kavratılmalıdır. Bir öğretmen adayı, öğretimin bir aracı olan yazınsal ya da öğretici nitelikli bir metinden yararlanarak amaçlanan davranışların kazandırma sürecini ustalıkla kurgulayabilecek yeterliğe ulaştırılmalıdır (Sever, 2002).

Daha önce de söylendiği gibi bu eğitim durumu yalnızca bir örnektir. Öğretmenler, bu örnekten yararlanarak / esinlenerek dil ve edebiyat öğretiminin amaçlarına uygun özgün eğitim durumları hazırlayabilirler. Bu eğitim durumunda sayfa sınırlaması nedeniyle dilbilgisi konu alanına ilişkin kazanımlara; dolayısıyla etkinlik ve çalışmalara yer verilmemiştir. Seçilen metinlerden hareketle dilbilgisi konularının nasıl işlenmesi gerektiğine dönük eğitim durumlarının hazırlanması gerekliliği bu çalışma kapsamında getirilen bir öneridir.

KAYNAKÇA

Adalı, O. (2003). *Anlamak ve anlatmak.* İstanbul: Pan Yayıncılık.

Artut, K. (2001). *Sanat eğitimi kuramları ve yöntemleri.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Cilt 13 Sayı 24
Aralık 2010
ss.127-152

Aslan, C. (2006). *Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarının çocuğun okuduğunu anlama ve yazılı anlatım becerilerine etkisi.* Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aslan, C. (2007). Research on self-perceptions of pre-service Turkish language teachers in Turkey with regard to problem solving skills. *International Journal of Social Sciences, 2*(4), 250-256.

Aslan, C. (2009). Anadili Öğretmenlerinin Sınavlarda Sordukları Soruların "Yüksek Düzeyli Düşünme Becerileri"ni Geliştirmesi Bakımından İncelenmesi. *II. Uluslararası Türkçenin Eğitimi-Öğretimi Kurultayı*. 2-4 Temmuz 2009, Ürgüp.

Aslan, C. (2010). Sanatsal Bir Uyaran Olarak Kısa Filmlerin Anadili Eğitim Ortamlarında Kullanılması -Bir Kısa Film ve Etkinlik Önerileri- *Prof. Dr. Cahit KAVCAR Türkçe Öğretimi Çalıştayı.* 13-14 Mayıs 2010, Ankara Üniversitesi.

Aytaç, G. (1995) "Edebiyat Üzerine" LITTERA: Edebiyat Yazıları. (Yay. Haz.: C. Erten), Cilt:6, Ankara: Ürün Yayıncılık.

Beyer, Barry K. (1983). Common sense about teaching thinking skills. *Educational Leadership*, (41)3 44-49.

Beyer, Barry K. (1987). *Practical Strategies for the Teaching of Thinking*. Boston: Allyn and Bacon, Inc.

Bloom, B., Hastings, T. J. and Madaus, G. F. (1971). *Handbook on formative and summative evaluation of student learning.* New York: McGraw-Hill.

Boostrom, R. (1992). *Developing creative and critical thinking.* Chicago, Illinois: National Textbook Company.

Carol, T. M. (1989). *Critical thinking: Promoting it in the classroom.* ERIC-Education Resources Information Center, (ERIC Document Reproduction Service No: ED306554). httD://www.eric.ed.lzov/. (2005, July 26)

Caulfield-Sloan, Maryrose B. ve Ruzicka, Mary F. (2005). The effect of teachers' staff development in the use of higher-order questioning strategies on third grade students' rubric science assessment performance. *Planning and Changing,* 36 (3&4), 157–175.

Chaffee, J. (1991). *Thinking critically.* Boston: Houghton Mifflin Company.

Çotuksöken, Y. (2002). Edebiyat dersleri üzerine gözlemler. *Nasıl Bir Edebiyat Eğitimi? Edebiyat Eğitimi Çalıştayı.* İstanbul: Özgür Matbaacılık.

Demirel, Ö. (1996). *Genel öğretim yöntemleri*. Ankara: Usem Yayınları.

Demirel, Ö. (2002). *Türkçe ve sınıf öğretmenleri için Türkçe öğretimi.* Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Eggen, P. D. ve Kauchak, D. P. (1996). *Strategies for teachers: Teaching content and thinking skills*. Boston: Allyn & Bacon Inc.

Erinç, S. (2004). *Sanat psikolojisine giriş*. Ankara: Ütopya Yayınevi.

Facione, P. A. (1998). *Critical thinking: What it is and what it counts?* California: California Academic Press.

Göktürk, A. (2001). *Okuma uğraşı.* İstanbul: Yapı Kredi Yayını.

Güzel, A. (2006). Edebiyat eğitiminde amaçlar ve bu amaçlara yönelik yöntem, teknik ve örnek uygulamalar. *Milli Eğitim Dergisi,* 169, 85-106.

Haladyna, T. M. (1997). *Writing test items to evaluate higher order thinking.* London: Allyn & Bacon.

Harper, R. (2003). Enhancing creativity and thinking skills in studio art at the secondary level. ED479394. http://eric.ed.gov/ERICDocs/data/ericdocs2sql/content_storage.pdf (2008, Septembre 8).

Henderson, J. G. (2001). *Reflective teaching – Professional artistry through inquiry.* Third Edition. Ohio: Merrill Prentice Hall.

Hirose, S. (1992). Critical thinking in community colleges. ED348128. Clearinghouse for Junior Colleges Los Angeles CA (ERIC Document Reproduction Service No: ED348128). httD://www.ericdilZests.orıı:/1992-2/critical.htm (2005, September 10).

İpşiroğlu, Z. (2002). *Düşünme korkusu. Düşünmeyi öğrenme ve öğretmenin temelleri.* İstanbul: Papirüs Yayınevi.

İpşiroğlu, Z. (2004). *Eğitimde yeni arayışlar*. İstanbul: Adam Yayıncılık.

Kalaycı, N. (2001). *Sosyal bilgilerde problem çözme ve uygulamalar.* Ankara: Gazi Kitabevi.

Kazancı, O. (1989). *Eğitimde eleştirel düşünme ve öğretimi.* Ankara: Kazancı Yayınları.

Lipman, M. (1994). *Thinking in education.* Cambridge: Cambridge University Press.

Nas, R. (2003). *Türkçe öğretimi*. Bursa: Ezgi Yayınevi.

Oğuzkan, A. F. (1993). *Eğitim terimleri sözlüğü* (3. Baskı) Ankara: Emel Matbaacılık.

Özbay, M. (2006). *Türkçe özel öğretim yöntemleri II*. Ankara: Öncü Kitap.

Özbay, M. (2010). *Türkçe öğretimi yazıları.* Ankara: Öncü Kitap.

Özdemir, E. (1983). Anadili öğretimi. *Türk Dili.* Ankara: TDK Yayını, 379-380, AÜ Basımevi, 18-30.

Özden, Y. (1998). *Öğrenme ve öğretme.* İkinci Baskı. Ankara: Pegem Yayıncılık.

Patrick, J. J. (1986). Critical thinking in the social studies" ED272432. ERIC Clearinghouse for Social Studies/Social Science Education Bloomington IN. ERIC Digest No. 30.

Paul, R. (1995). Critical thinking: Basic questions and answers. In J. Wilsen & A.J. A. Binker (Eds.) *Critical Thinking: How to Prepare Students for a Rapidly Chancing World* (pp. 489-500). Santa Rosa, CA: Foundation for Critical Thinking.

Potts, B. (1994). Strategies for teaching critical thinking. *Practical Assessment, Research & Evaluation*, 4(3). http://PAREonline.net/getvn.asp?v=4&n=3 (2010, March 16).

Püsküllüoğlu, A. (2005). *Arkadaş Türkçe sözlük.* Ankara: Arkadaş Yayınevi.

Resnick, L. (1987). *Education and learning to think.* Washington, D.C.: National Academy Press.

Ruggiero, V.R. (1988). *Teaching thinking across the curriculum*. New York: Harper & Row Publishers.

Sever, S. Dilidüzgün, S., Öztürk, A., Adıgüzel, Ö. (2002). *Çocuk edebiyatı.* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.

Sever, S., Dilidüzgün, S., Neydim, N. ve Aslan, C. (2009). *İlköğretimde çocuk edebiyatı.* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.

Sever, S. (2002). Öğretim dili olarak Türkçenin sorunları ve öğretme-öğrenme sürecindeki etkili

Yaklaşımlar. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi,* 34 (1-2), 11-22.

Sever, S. (2010a) Dil ve Edebiyat Öğretiminde Kısa Film ve Karikatür. *Prof. Dr. Cahit KAVCAR Türkçe Öğretimi Çalıştayı.* 13-14 Mayıs 2010, Ankara.

Smith, C. B. (1991). *A Commitment to critical thinking*. Grayson Bernard Publishers.

Sönmez, V. (2007). *Program geliştirmede öğretmen el kitabı.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Tsui, L. (1999). Courses and instruction affecting critical thinking. *Research in Higher Education,* 40 (2) 185-200.

Ünalan, Ş. (2006). *Türkçe öğretimi.* Ankara: Nobel Yayıncılık.

Wade, C. (1995). Using writing to develop and assess critical thinking. *Teaching of Psychology*, 22 (1), 24-28.

Walker, D.F. ve Soltis, J.F. (1997). *Curriculum and aims* (3rd ed.). New York: Teachers College Press.

Woolfolk, A. E. (1998). Should schools teach critical thinking and problem solving? In *Educational Psychology,* 316-324. Boston: Allyn & Bacon.

Wright, I. (2002). Challenging students with the tools of critical thinking. *Social Studies,* 93 (6), 257-261.

Zohar, A. ve Y. J. Dori. (2003). Higher order thinking skills and low-achieving students: are they mutually exclusive? *The Journal of the Learning Sciences,* 12 (2), 145-181.

Yard. Doç. Dr. Canan ASLAN

Lisans eğitimini Bursa Uludağ Üniversitesi'nde, yüksek lisans eğitimini Hacettepe Üniversitesi'nde, doktora eğitimini ise Ankara Üniversitesi'nde tamamladı. Alanında yayınlanmış çok sayıda bildir ve makalesi bulunan Canan Aslan, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Eğitimin Kültürel Temelleri Bölümü Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı'nda öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.